
РАЗВИТИЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО КАТО ЧАСТ ОТ ПЛАНА ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ ОТ СОЦИАЛНА И ИКОНОМИЧЕСКА ИЗОЛАЦИЯ

Фахри Идриз¹, Николай Щерев²
meattsa@abv.bg, ind.business@unwe.bg

**Технически университет – София,
бул. „Св. Климент Охридски“ № 8,
УНСС, София, бул. „8-ми декември“
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

Ключови думи: *предприемачество, план за възстановяване, социално-икономическо развитие*

Резюме: *Безспорно на развитието на предприемачеството в една държава може да се гледа като „изход“ в трудни социално-икономически условия. Вече над 30 години теорията за предприемаческата икономика продължава да буди интерес, който се засилва в съвременните условия при развитие на техниката и технологията и при промяна на „социалния“ договор в обществото.*

Нещо повече, насърчаването на предприемаческите инициативи е безспорен приоритет за Европа през последните близо 25 години от разписването на Лисабонската стратегия до съвременната Политика за възстановяване на индустрията и зеления преход през последните години. На тази основа основните стратегически документи, както и тяхното реално изпълнение в България все още изостават. На този фон, дефиниране на стратегически приоритети за насърчаване на предприемачеството, особено сред младите хора, може да се приеме като „липсващото парче от пъзела“ за „спасение на българската икономика“.

На тази основа, настоящата статия цели да изведе точни и ясни приоритети, свързани с насърчаване на икономическия и социален диалог в подкрепа на развитието на предприемаческите инициативи в страната, и особено в регионите с изоставане в своето икономическо и социално отношение. При това, статията е структурирана както следва: представяне на синтез на предприемаческата теория и нейните приложни аспекти в България в първия абзац; вторият абзац се фокусира върху социално-икономическите проблеми, които могат да се решат с развитие на предприемаческа инициатива; предложение на подходящи мерки за насърчаване на предприемчивостта на младите хора са представени в третия абзац. В заключението е извършено обобщение на извършения анализ в статията.

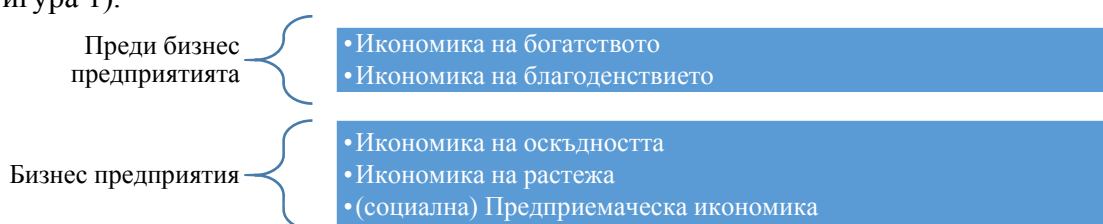
¹ Доцент, доктор, Технически университет – София, Колеж Сливен, meattsa@abv.bg

² Професор, доктор на науките, УНСС – София, ind.business@unwe.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

През последните десетилетия се наблюдава смяна на социално-икономическия модел не само в България, но и по целия свят. Тази промяна е в резултат от технологичното развитие, което води до промяна и на социално-икономически договор в обществото. Така от чисто „корпоративна“ икономиката обществените взаимоотношения се трансформират в т.наречената „социална“ икономика. При това се променят приоритетите на икономическото развитие от растеж на корпорациите / корпоративния бизнес към растеж на човека / хуманитаризма в икономиката. Разбира се тази промяна не е безпрепятствена и преминава през различни трудности. Но независимо от това все по-често в икономиката ЧОВЕКЪТ се поставя в началото на нейното развитие.

Обобщение на промяната в социално-икономическите теории са представени от Щерев и Пенчев (2023) като те представят следната фигура, отразяваща тази промяна (Фигура 1).

Източник: модификация по Vagga P., 2016

Фиг. 1. Теории за развитие на икономиката

Теорията за оскъдността поставя началото на корпоративната бизнес теория като обяснява стремежа на корпорациите / корпоративния бизнес да спечелят предимство като придобият „монополно“ положение върху даден ресурс и/или пазар. В тази насока социално-икономическия договор се основава на приоритизиране на стремежа на корпорациите за непрекъснато увеличаваща се печалба като стимул за икономическо развитие. При това разбиране се „раждат“ съвременните теории за управление и управление на операциите в началото на 20-ти век. По-късно, в резултат от развитие на бихейвиористичните теории се създава и теорията за мотивацията на хората в трудовия процес в корпорациите. Именно това е основата за многообразието от изследвания на рационалността за управление и организация на едно труда и производството в съвременните корпорации.

Развитието на теориите за човека в икономиката през 60-те до 80-те години на 20-ти век оформят и **теорията за растежа**. Тук в основата се поставят иновациите и стремежа на индивидите да създават нови неща. Така растежът на корпорациите се основава не на търсене на вътрешни възможности, а създаване на пазарни перспективи. На тази основа се развива и теорията за международното разделение на труда и интернационализацията на бизнеса, което води до възникването на т.наречените международни корпорации. Увеличаването на размера на бизнес предприятията се обяснява от Chandler (1990) като резултат от мащабиране и разширяване на обхвата на производството: основните механизми на „конкурентния управленски капитализъм /конкурентна пазарна икономика – б.а./” (в САЩ), както и на „кооперативния управленски капитализъм /социална пазарна икономика – б.а./” (в Германия) и „личен капитализъм” (във Великобритания) (Richard V. Du Boff, 2015).

Процесът на мащабиране в рамките на „конкурентния управленски капитализъм“ достига своя връх върху основа на моделите на конкуренцията на Портър (1990) и Дракър (1985), който заключава, че икономическото развитие е възможно единствено върху иновативната добавена стойност за развитие: чрез създаване и

развитие на външни и вътрешни предприемачи. Нещо повече, процесът на развитие на „предприемачите“ намира своето призвание и в европейските стратегически документи (Лисабонската стратегия, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/lisbonstrategybn/_lisbonstrategybn_en.pdf).

В началото на 21-ви век се счита, че теорията за растежа е изчерпана и на преден план излиза **теорията за социалната икономика**. Тя се основава на корпоративното съкращаване, което само по себе си вече „предизвиква викове за предателство и липса на социална съвест от страна на големите корпорации“. В този смисъл социалните аспекти (не само в страните със социална пазарна икономика – б.а.) на бизнес предприятията се разкриха в началото на 21-ви век. Както Lazonic (2003) заявява: иновативните предприятия използват ефективно колективния характер на иновациите и процеса на трансформация. В основата на тази теория е поставено „прераждане“ на предприемаческата теория, която се занимава с ролята на предприемачите и естеството и обхвата на предприемачеството в икономиката“, като се обвързва броя на предприемачите с икономическото развитие.

1. ТЕОРИЯ ЗА ПРЕДПРИЕМАЧА И (АКАДЕМИЧНОТО) ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Съвременното разбиране за предприемача и предприемачеството може да се открие в началото на 1990-те години, а като пример за дефиниране на предприемача да се даде определението на Hébert и Link (1989), които заключават, че „Предприемачът е човек, а не екип, комитет или организация. .... Предприемаческите действия се извършват във всички общества от индивиди, чиято преценка се различава от нормата.”

При това, развитието на съвременната теория за предприемачите се базира на теорията на лидерството на човешкия фактор от средата на 1990-те години. Така Gartner (1990) заключава, че „Предприемачът е човек, който усъвършенства творческа идея и адаптира го към пазарна възможност, събира ресурси, за да осигури потенциално за самостоятелна заетост и/или печалба.“ При това, истинският предприемач винаги е инициатор, т.е. „предприемачът е лидер, който стартира свое собствено предприятие с печалба или с нестопанска цел.“ Потвърждение на това се намира и в думите на Kuratko, Ireland and Hornsby (2004), че „... предприемачески нагласи и поведението е необходимо за фирми от всякакъв размер, за да просперират и процъфтяват..., които намират своето изпълнение на най-високото управленско равнище“.

Именно в това направление Adcroft, Willis and Dhaliwal (2004) дефинират, че предприемаческото обучение трябва да е съществена част от обучението на мениджъри (Минчев, Христова и Стоянов, 2023). Това поставя началото на развитие на теорията за (академичното) предприемачество като основа за проявление на социалната икономика. В допълнение на горното, Huffman and Quigley (2002) определят ролята на университетите да привличат високотехнологични предприемачи чрез: „мрежови събития“, стажове, бизнес стипендии и бизнес инкубатори. При това, следвайки Toole и Czarnitzki (2007), академичното предприемачество се определя като форма на трансфер на технологии. В този смисъл академичният предприемач е изследовател / научен изследовател, който участва в комерсиализацията на създадена технология.

Всичко това поставя младите хора като „двигател“ на развитието на съвременното предприемачество (Йорданов 2019; 2023). Неслучайно, създаването и развитието на предприемачески умения се насочва към средното образование и като средство за създаване и развитие на съвременни лидери.

В обобщение на ползите от развитието и прилагането на предприемаческия подход към съвременната социална технология може да се представят резултатите от

Vedovello and Godinho (2003) и Кирова и Йорданова (2024), които обобщават как следва да се извършва трансфер на знания за насърчаване на предприемаческите нагласи на младите хора (Таблица 1).

Таблица 1. Механизми за трансфер на технологии в университетите

Предприемачески услуги	Предприемаческа организация	Трансфер на технологии
Консултации	Центрове за върхови постижения	Работни срещи, съвместна работа /co-working, co-creation/
Обучение през целия живот	Иновационни центрове, бизнес паркове	Патенти, полезни модели и лицензи
Целеви изследвания	Центрове за трансфер на технологии	Изследователски бази данни
Последващо следдипломно обучение		Бази данни с научни публикации
Изследователски проекти		
Изследователски бизнес лаборатории		
Обмена на преподаватели и студенти / ученици		

Източник: модифицирано по Autio, E. and Laamanen, T. (1995), публикувано във Vedovello and Godinho (2003)

2. ОСНОВИ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ДОГОВОР В БЪЛГАРИЯ

Безспорно България е на прага на следващата икономическа криза, която в комбинация със социална и политическа, може да доведе до усилване на негативните ефекти за страната и справянето със здравната такава. За съжаление, са налице първите сигнали за настъпване на такава икономическа криза: повишаване на инфлационния натиск (индекс на потребителските цени 2,4 – 2,5 % от м.Април 2021 до сега) и намаляване на безработицата (4,8% за 2020г.) и ръст на БВП (4% на годишна база 2021 спрямо 2020г.), макро икономически параметри в страната.

При тези макроикономически данни, ниските равнища на безработица и ръст на реалния БВП води до изчерпване на възможностите за интензивен ръст на икономиката. По този начин средната работна заплата се увеличава (което допълнително води до увеличаване на инфлационния натиск) и това води до сериозно увеличаване на „ножицата“ между бедните и богатите в страната. В допълнение, ръстът на БВП, както и увеличаването на производството, водят до повишено търсене на енергийни ресурси (в световен мащаб), което допълнително създава натиск върху инфлационния индекс и повишаване на равнището на националните и на международните цени на потребителските и на инвестиционните стоки.

Всичко горепосочено създава условия за „перфектната икономическа буря“, която да се реализира в следващата икономическа и финансова криза. Единствено бързи мерки за ограничаване на икономическите измерения на зараждащата се икономическа криза могат да „спасят българския работник, служители и малък и среден бизнес“. Нещо повече, страната е в центъра на бурята на т.наречената социална и демографска криза, при които има сериозен спад в раждаемостта и броя на населението от една страна и сериозно обезлюдяване на големи територии от страна, от друга. Всичко това се дължи на нарастващата несигурност на съществуването на българските граждани в тези региони. С негативната промяна в икономическата ситуация е възможно да се засилят негативните очаквания на хората, което допълнително да доведе до намалена раждаемост и имиграция (в рамките на страната),

а именно това „убива“ българската село: оставя го без млади хора, готови да работят в по-малките населени места.

Всичко от гореизброеното налага да се търсят, включително и непопулярни до сега мерки, които да **засилят ролята на държавата** в преразпределението на националното богатство, без да се нарушават принципите и правилата на свободното и конкурентно стопанство. Приемането на един подобен нео-кенсиански подход, изглежда все по-подходящ и с оглед факта, че страни с развита икономика като САЩ и Германия през последните месеци въвеждат именно подобни мерки. Разбира се, тези мерки не трябва да засягат промяна или дори потискане на механизмите на конкуренцията, а само нейното поощряване. При това е необходим план, чрез който да се забави или дори да се „обърне“ статуквото в икономическото и социалното състояние в страната.

Насърчаването на социалното равенство и намаляване на относителния дял на населението в риск от бедност и социално изключване (32,1% към 2020г) предполагат увеличаване на дохода на това население. Имайки в предвид, че голямата част от тези лица са пенсионери или хора с ограничени възможности за доход, следва предложените мерки да водят до увеличаване на разполагаемият им реален доход. Предвид горното, промяната в социалните плащания (респ. пенсии и социални помощи) ще доведат до промяна в осигурителната система и ще „пренебрегнат“ възможностите на системата да се „самоиздържа“ от социалните вноски на работещите хора. В същото време компенсация за сметка на увеличаване на осигурителната тежест би довело до „излизане“ на част от доходите в сивия сектор, което няма да има търсения ефект за повече средства в социалната система на страната.

Възможното решение на насърчаване на социалното равенство в страната, което да доведе както до стимулиране и насърчаване на „местния“ и най-вече микро- и малък бизнес, т.е **насърчаване на регионалното предприемачество**, и в същото време да повиши „реалния разполагаем доход“ на населението в страната (особено в малките населени места), е въвеждане на „**купонна /ваучерна/ схема**“ за частично покриване на разходите по издръжката на живота.

Една подобна мярка ще има ефект върху „социалната ангажираност“ на младите, като ще даде възможност за развитие на местни (особено в малките населени места) малки семейни бизнеси, което ще възстанови и сплоти семейства, които са разделени поради материални липси (например децата са в чужбина и работят, за да издържат възрастните си родители), а подобни примери са хиляди в цялата страна. По този начин, вместо младите хора да бъдат имигранти в големия град, или още по-лошо, емигранти извън страната, те ще имат достатъчно стимули да се върнат и да създадат, например, семеен хранителен магазин, и цялото семейство сплотено да се включи в работата и с достойнство да си вади прехраната и да плаща данъците.

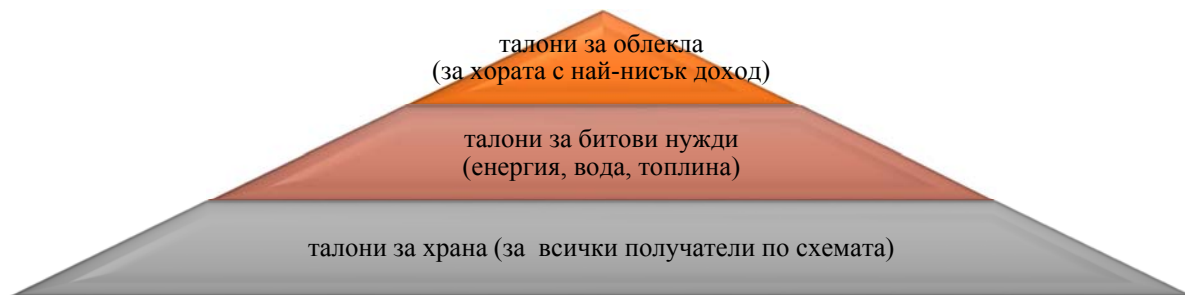
От социална гледна точка, използването на тази **купонна схема** следва да засегне в най-голяма степен именно тези 31%, които са в условията на риск от бедност, но и частично тези лица, които са попадали в тази група предходните 5 години (41,3% към 2015г). Увеличавайки чрез купонната система техния реален разполагаем доход, те ще могат да посрещнат достойно увеличаването на цените и ще ги превърни в пълноценни социални граждани на държавата. Обратното, означава свиване на реално разполагаемия доход, което води до ограничаване на социалните контакти на хората и от ток до социална изолация, т.е. до увеличаване на хората, изключени от здравната, социалната и образователната системи поради ниски доходи, т.е. недостатъчни да бъдат, респ. да се възприемат, като пълноценни и пълноправни граждани на България.

3. ФУНКЦИИ НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ И СОЦИАЛЕН КОМПЕНСАТОРЕН МЕХАНИЗЪМ КАТО СРЕДСТВО ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА РЕГИОНАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

3.1. Как следва да функционира икономическия и социален компенсаторен механизъм?

Купонната схема следва да бъде **КОМПЕНСАТОРЕН МЕХАНИЗЪМ** (Идриз и Щерев, 2023) на реалния разполагаем доход, който да осигури „нормално / обичайното“ съществуване на хората, особено тези, които са социално и/или икономически изключени от обществото в момента. Нещо повече, този компенсаторен механизъм служи като превенция от повишаване на относителния дял на хората в бедност, особено на т.наречените работещи бедни, при относително по-малко увеличаване на разполагаемите доходи, отколкото увеличението на цените. При това, ще се намали „ножицата“ на разполагаемия доход в страната, която може да се измери с разликите между средните доходи в страната, които към момента надвишават 2 пъти, т.е. средната работна заплата в страната е над 2 пъти по-висока от средната работна заплата в повече от 3 други области!

При горното, купонната схема следва да обхване и да компенсира увеличаването на тези „ежедневни“ разходи, които се приемат като присъщи за съществуването на хората: разходи за битови нужди, разходи за храна и разходи за облекла (частично). При това, изграждането на стъпаловидния механизъм на купонната схема следва да бъде:

Фиг. 2. Равнища на икономическия и социален компенсаторен механизъм като средство за насърчаване на регионалното предприемачество

3.2. Какви са ефектите от използването на икономическия и социален компенсаторен механизъм?

Осигуряването на един базов за живеене доход гарантира постигането на **ДЕВЕТ СОЦИАЛНИ ЕФЕКТА**:

1. **Намалява се социалното неравенство** в страната като намалява ножицата между бедни (социално бедни) и богати хора. Това се гарантира от процентното увеличаване на разполагаемия доход на хората с най-ниски доходи, спрямо увеличаване на разполагаемия доход на хората с високи доходи (които са останали извън купонната система). При това този компенсаторен механизъм гарантира **СОЦИАЛНО РАВЕНСТВО**, при което държавата полага грижи за тези, които са поставени в социален и/или икономически риск!

2. **Ще се намали градската миграция и емиграцията в чужбина** поради наличието на гарантиран базов доход, необходим за покриването на базовите ежедневни нужди. При това хората от малките населени места ще почувстват комфорта да останат да живеят и работят, дори и да създават малки местни бизнеси, в селата и малките градове, в които населени места те ще разполагат с необходим и достатъчен базов доход, за да се почувстват ценни за обществото, без да бъдат социално

подтиснати да получават социални и/или икономически помощи! По този начин ще се „обърне“ и тенденцията за миграция от селата към градовете, не поради Ковид-кризата, а поради осигуряване на необходимия базов доход за живот на живеещите там. Нещо повече, така ще се намали интереса на тези хора да емигрират и в чужбина.

3. Създават се предпоставки за **намаляване на т.наречените „работещи бедни“**, които са с недостатъчно образование и не могат да покриват базовите разходи за храна и за битови нужди. Използването на компенсаторния механизъм не е помощ и това ще повдигне самочувствието на тези хора, че са полезни за обществото и това ги прави „пълноценни“ български граждани.

4. **Прехвърля се социалната тежест** от Националния осигурителен институт към държавата, т.е. от работещите (които внасят осигуровки чрез възнагражденията) към бизнеса и държавата (чрез внесени национални данъци и такси). Така събираните вноски ще могат допълнително да бъдат използвани по предназначение и за повишаване на размера на пенсиите и на социалните разходи, където те са най-необходими. Обратното, създава механизъм, който нарушава социалната и здравната система. С изключването на хората с ниски доходи от тези системи, се създават предпоставки за повишени социални и здравни разходи, които здравноосигурителната и социално-осигурителната системи не могат да понесат наред с разходите за КОВИД кризата. Прехвърлянето на тежестта за борбата със социалната и/икономическата изолация към държавния бюджет, ще направи по-ефективни двете системи и те ще работят „за хората в нужда“.

5. **Създава се психологически комфорт** на най-бедната част от населението, което позволява намаляване на социалните конфликти чрез намаляване на социалното неравенство. По този начин, ще се „нормализират“ социалните отношения в малките населени места. Промяната в разполагаемия доход ще „накара“ хората в риск да се почувстват граждани на държавата и по този начин, като цяло, този компенсаторен механизъм ще има социално, икономическо и финансово отражение, което ще окаже благоприятно влияние и огромен **успокояващ ефект в цялото общество**.

6. Реализирате сериозно **психическото и психологическото влияние**, свързано с намаляване на психологичния натиск от липсата на достатъчно средства за живот. Осигуряване на средства за разполагане базов доход за преживяване дава възможност на българските граждани да мислят за повишаване на квалификацията си и качеството на живот, за да са още по-конкурентни на пазара. Най-важно за всеки човек и генно заложено е с достойнство да работи и осигури прехраната на семейството си. По-голяма психологическа опора от тази не е открила човечеството. Човек обича да му се цени труда и да нахрани семейството си. Без осигуряване на базовите нужди, без осигуряване на условия за „достоеен и пълноценен живот“, не може да се очаква положително отношение към образоването и квалификацията. Именно поради тази причина, социално и/или икономически изолираните хора са само изолират и от здравната и от образователната система. Създаването на минимален реално разполагане базов доход повишава приносът на най-рисковите социални и/или икономически групи към здравната и образователната системи.

7. Създават се предпоставки за **повишаване на раждаемостта** на младите хора, които извадени от икономическа и социална изолация ще имат възможност да водят един нормален социален живот. По този начин ще се минимизира едно от негативните влияние на ниския доход: нежелание за социални контакти. Нещо повече, чрез този механизъм държавата ще е гаранта за тяхното бъдеще, както и притеснените на по-младите за техните възрастни родители. Заедно с предходния ефект – психическо

и психологическо успокоение, създава възможности да се повишава желанието за създаване на здрави семейства.

8. Създават се предпоставки за **повишено здраве** на хората. Осигуряването на минимален базов доход е свързано с това, че българските граждани ще разполагат с повече средства за здраве, както и ще имат повече време, което ще замени част от времето в изкарване на допълнителни средства. Когато работим, не мислим за болести.

9. **Ще се повиши активността на българските граждани**, които ще имат възможност да реализират свои идеи. Това ще освободи енергията на социалното предприемачество, което може да стимулира хората да бъдат активни членове на обществото, да работят на село и да изкарват допълнителни пари, предлагайки стоки от първа необходимост като резултат от вековни традиции в техните населени места. Това ще даде тласък и на културен, планински и други производни на туризъм, което ще намали социалната изолация и ще подобри икономическото благосъстояние на сега изключените граждани от икономическия и социалния живот в страната.

Използването на този компенсаторен механизъм гарантира постигането и на **ПЕТ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТА, основани на развитие на РЕГИОНАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО:**

1. **Създаване и развитие на микро и малки семейни бизнеси в селата и малките населени места.** Възможността за използване на купонната система от хората с ниски доходи, показва, че те ще могат да се използват предимно в селата и малките населени места. По този начин ще се създадат подходящи условия за развитие на местен бизнес, което ще привлече младите хора към възможността да останат да живеят в тези населени места и да развият собствен бизнес, т.е. да имат достатъчни доходи да живеят нормално.

2. **Повишаване на приходите от продажби на местни производители.** Повишаването на базовия разполагаем доход „не създава“ инвестиционно потребление (т.е. покупката на имот или автомобил), а създава възможност за повече разходи за покриване на ежедневни разходи за храна, напитки и облекла. Това ще се отрази на повишена покупателна способност на хората, и съответно ще доведе до развитие на малки местни ферми за производство на храни, на малки местни фирми за производство на дрехи и облекла. Още веднъж, по този начин чрез компенсаторния механизъм, ще се даде възможност за създаване на местни микро и малки бизнеси, които да произвеждат в малките населени места и да продават на местните хора.

3. **Повишени доходи, социални и здравни разходи в малките населени места.** Насърчаването на създаване на микро и малък местен бизнес ще доведе до повече хора, включени в социалната и здравната система. Самият компенсаторен механизъм ще „изкара на светло“ някои бизнеси, които използвайки възможността да ползват този компенсаторен механизъм ще допринасят повече в социалната и здравната системи.

4. **Създавайки местни микро и малки предприятия, ще използват работна ръка, която не е с висока квалификация** и в обичайния случай попада в условията на „работещи бедни“ и/или икономическа изолация. Това ще повиши възможността за работа в селата и малките населени места и ще намали относителния дял на трайно безработните, които не попадат в статистиката на безработните лица, т.е. ще се намали относителния дял на хората, които нито работят нито учат.

5. Използването на този компенсаторен механизъм ще доведе до „нормализиране“ на икономическите и социални регионални неравенства. Разбираемо е този механизъм да се използва предимно в икономически изостаналите региони в страната, което ще доведе до едно „нормализиране“ както на стандарта на живот, така и

на икономическата и социалната активност в „изоставащите икономически региони“ в страната. Това ще доведе до допълнителни икономически стимули тези региони да се развиват с по-бързи темпове и по този начин ще се постигне намаляване на икономическото и социално неравенство в страната.

3.3. Какви са ефектите за българския предприемачески бизнес?

Ефектите за бизнеса, при спазване на действащото законодателство за защита на конкуренцията и не нарушава правилата за държавна помощ, са свързани със следните **7 РЕЗУЛТАТА ЗА СПАСЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ БИЗНЕС:**

1. Създават се предпоставки за развитие на микро и малкия бизнес, особено в малките населени места и селата, при които и сега е налице труден достъп до продукти от първа необходимост.

2. Ще се спаси българския микро и малък бизнес и той няма да е зависим от инвестициите и големите фирми. Това ще повиши конкуренцията, а крайния победител са гражданите, които ще получават качествени български стоки на ниски цени.

3. Създават се условия за повишаване на самонаетите лица, регистрирани за осребряване на талони по компенсаторния механизъм. Това означава повишаване на броя на социално и здравно осигурените лица, което допълнително облекчава бюджета на НОИ и Здравната каса по разходите на социално и здравно неосигурените лица.

4. Създават се предпоставки за **ОСВЕТЛЯВАНЕ НА БИЗНЕСА** като част от производителите и търговците, които действайки по ръба на закона получават нерегистрирани доходи. Чрез купонната схема те ще получат доходи от дейността, които следва да бъдат регистрирани и да бъдат платени съответните данъци и такси, вкл. Данък добавена стойност и Данък печалба.

5. Ще се намали несъбираемостта на битовите доставчици, особено на ВиК операторите. Това ще спомогне за възможни допълнителни инвестиции и подобряване на доставката на вода, особено за малките населени места.

6. Ще се спасят традиционни български производства. В условия на недостатъчно клиенти и отдалеченост на тези клиенти, много традиционни български продукти остават забравени и неконкурентни. Трудностите във включването им в съществуващите, предимно чуждестранни търговски вериги, пречи на българския бизнес да достигне ефективно до българския потребител. Чрез тази схема ще се скъсат **ВЕРИГИТЕ ЗА ДОСТАВКА** и от това ще спечели не само българския бизнес, но и българския потребител.

7. Не на последно място, ще се възроди българския икономически патриотизъм: **ПРОИЗВЕДЕНО В БЪЛГАРИЯ**, който реално беше загубен през последните години. Към момента този слоган се приема като нещо лошо и некачествено. Чрез прилагане на този механизъм, българският потребител ще се убеди, че произведеното в България може и е качествено!

ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ

Безспорно, икономическите, социалните и демографски особености в страната налагат приемането на непопулярни мерки за превенция на населението на надигащата се икономическа буря в световен мащаб, буря, която няма да подмине и страната. В същото време, държавата има необходимост от мерки за СПАСЕНИЕ на българския микро и малък бизнес, особено в селата и малките населени места чрез развитие на предприемаческия потенциал в неразвитите региони в страната.

На тази основа, предложеният икономически и социален компенсаторен механизъм, основан върху принципите на развитие на социалното (академично) предприемачество, а именно: въвеждане на купонна система за компенсиране на

намаляващите реални доходи и създаване на един базов разполагаем доход в страната, има своите СОЦИАЛНИ и ИКОНОМИЧЕСКИ ефекти, които надхвърлят ефектите от използването на социални и икономически помощи за най-бедните. Използването на компенсаторния механизъм е ЧЕСТЕН подход за държавно преразпределение на доходите като гарантира прозрачност, честност и социално равенство в страната като състава условия за трансфер на знания и иновации от развитите към не толкова развитите региони в страната. В допълнение, той създава тези необходими условия, които могат да спрат имиграцията и емиграцията като по този да дадат възможност за развитие на микро и малък местен предприемачески бизнес, който да подпомага икономическото и социалното развитие на най-малките населени места в страната.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] ADCROFT A., WILLIS R., DHALIWAL S., 2004. Missing the point? Management education and entrepreneurship, *Management Decision*, 42 (3). pp. 521-531, 2004, <http://dx.doi.org/10.1108/00251740410518958>
- [2] AUTIO, E. AND LAAMANEN, T., 1995, Measurement and evaluation of technology transfer: review of technology transfer mechanisms and indicators, *Int. J. Technology Management*, Vol. 10, No. 7/8, pp.643–664
- [3] BAGGA P., 2016, 2016, Business Economics, NMIMS Global Access
- [4] CHANDLER, A.D., 1990, Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism (The Belknap Press of Harvard University Press).
- [5] DRUCKER, P.F., 1985, Innovation and Entrepreneurship; Practice and Principles, New York: Harper and Row.
- [6] DU BOFF R. B., 2015, Scale and Scope. The Dynamics of Industrial Capitalism of Alfred Chandler, pp. 61-64
- [7] EC, Lisbon strategy, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/empl/dv/lisbonstrategybn_/lisbonstrategybn_en.pdf.
- [8] GARTNER W.B.; 1990; What are we talking about when we talk about entrepreneurship?, *Journal of Business Venturing* 5, pp.15-28
- [9] HÉBERT, R.F., LINK, A.N., 1989. In search of the meaning of entrepreneurship. **Small Business Economics** 1, 39–49 (1989). <https://doi.org/10.1007/BF00389915>
- [10] HUFFMAN, D., QUIGLEY, J.M., 2002. The role of the university in attracting high tech entrepreneurship: A Silicon Valley tale, *Annals of Regional Science*, Volume 36, Issue 3, Pages 403 – 419, 2002
- [11] IDRIZ F., STEREV N., 2023, Economic Entrepreneurial Growth: Bulgarian Case, *Economic Alternatives*, 2023, Issue 3, pp. 533-544
- [12] KIROVA M., YORDANOVA D., 2024, Training of personnel for industry 5.0 through university clubs following the example of the university of Ruse, *Strategies for Policy in Science and Education*, volume 32, issue 3s/2024, pp.60-71
- [13] KURATKO D.F., IRELAND D R., HORNSBY J. S., 2004, Corporate entrepreneurship behavior among managers: a review of theory, research, and practice, *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth*, Volume 7, pp.7–45
- [14] LAZONIC W., 2003, The theory of market economy and social foundations of innovative enterprise, *Economic and Industrial Democracy*, vol. 24(1): 9-44
- [15] MINCHEV, N., HRISTOVA V., STOYANOV I., 2023, Structural changes in educating managers for Industry 5.0, *Strategies for Policy in Science and Education*, volume 31, issue 6s/2023, pp.112-125

- [16] PORTER M.E., 1990, *The Competitive Advantage of Nations*, Drucker, P.F., 1985, *Innovation and Entrepreneurship; Practice and Principles*, New York: Harper and Row.
- [17] STEREV, N., PENCHEV, P., 2023, *Historical Development of Business Economics: Bulgarian Case*, in Çalıyurt K.T. (ed.), *History of Accounting, Management, Business & Economics*, Volume I, Elsevier
- [18] TOOLE A.A., CZARNITZKI D. 2007. Biomedical academic entrepreneurship through the SBIR program, *Journal of Economic Behavior & Organization* Vol. 63 (2007) 716–738
- [19] VEDOVELLO C., GODINHO M., 2003. Business incubators as a technological infrastructure for supporting small innovative firms' activities, *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management* 3(1/2), January 2003
- [20] YORDANOV, D., 2023, Toolkit for Assessing Entrepreneurial Competencies among Learners, *Strategies for Policy in Science and Education*, volume 31, issue 6s, pp.25-44
- [21] YORDANOV, D., Main characteristics of the modern entrepreneur, *Entrepreneurship*, Volume: VII, Issue: 1, pp. 7-15, 2019

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP AS PART OF THE RECOVERY PLAN FROM SOCIAL AND ECONOMIC SEGREGATION

Fahri Idriz, Nikolay Sterev

meattsa@abv.bg, ind.business@unwe.bg

*Technical University of Sofia,
University of National and World Economy, Sofia
THE REPUBLIC OF BULGARIA*

Key words: *entrepreneurship, recovery plan, socio-economic development*

Abstract: *Undoubtedly, the growth of entrepreneurship in a nation can be seen as a viable solution amid challenging socioeconomic circumstances. For over three decades, the theory of entrepreneurial economics has garnered attention, a trend that is only intensifying today due to technological advancements and changes in the social contract.*

Furthermore, since the inception of the Lisbon Strategy to the more recent Policy for Industrial Recovery and the Green Transition, Europe has prioritized encouraging entrepreneurial endeavors for the past 25 years. However, Bulgaria's implementation of key strategic documents is currently lagging. In this context, establishing strategic goals for the development of entrepreneurship, particularly among youth, could be considered the "missing piece of the puzzle" for revitalizing the Bulgarian economy.

Based on this, this essay aims to identify clear and specific goals related to the advancement of social and economic discourse to promote the growth of entrepreneurial endeavors nationwide, particularly in regions that are lagging in economic and social development. Additionally, the article is structured as follows: The first paragraph offers an overview of entrepreneurial theory and its practical applications in Bulgaria; the second paragraph addresses socioeconomic issues that can be mitigated through the establishment of entrepreneurial initiatives; and the third paragraph proposes appropriate policies to encourage youth entrepreneurship. The article concludes with a summary of the analysis.